

ชีวิตและจิตใจในองค์ประกอบของศิลปะ

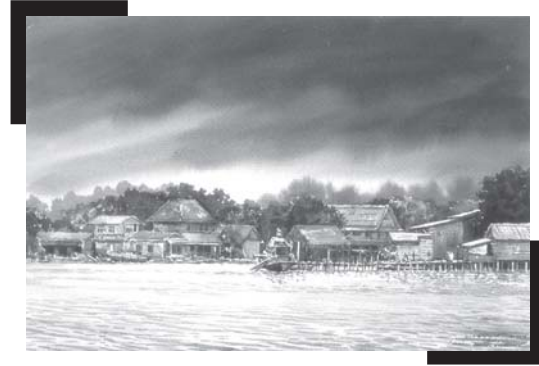
สุรชาติ เกษประสิทธิ์¹

เรื่องชีวิตและจิตใจ หรือ กาย-จิต ต่างล้วนมีความสำคัญเชื่อมโยงกัน ซึ่งในทางพุทธธรรม สรุปรว่ามนุษย์ประกอบด้วย รูป-นาม รูปคือ กาย นามคือ จิต และที่สำคัญยิ่งก็คือ ทั้งรูปกับนาม กายกับจิตนั้น ต่างก็อยู่ในกันและกัน หาได้แยกจากกันอย่างใดไม่ รวมถึงทั้งสองอย่างนี้ต้องมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันด้วยสมดุล หรือมีดุลยภาพอย่างถูกต้องเหมาะสม ดุลยภาพในศิลปะนั้นจักต้องมี และเกิดด้วยองค์ประกอบของศิลปะทั้งหลายที่มีความสัมพันธ์กันอย่างถูกต้องลงตัวด้วย เช่นเดียวกัน ถึงจะได้เป็นศิลปะที่ดีมีคุณค่าในทางความงามที่สมบูรณ์ ทั้งรูปแบบและเนื้อหาโดยแท้จริง

คำว่า “รูปแบบ” และ “เนื้อหา” ในทางศิลปะแท้ที่จริง ถ้าพูดอย่างง่าย ๆ ก็คือ “กาย” และ “จิต” หรือ **ชีวิต** กับ **จิตใจ** ในศิลปะนี้เอง

ฉะนั้นองค์ประกอบระหว่างรูปกับนามของคนเรา ทั้งหมดนั้น ล้วนเป็นระเบียบ กฎเกณฑ์ของธรรมชาติ ตลอดจน กฎเกณฑ์ความงามทั้งจากสรรพสิ่งตามธรรมชาติ และงานศิลปะที่คนเราสร้างสรรค์ขึ้นทั้งหมดนั้น ต่างก็เป็นกฎเกณฑ์ที่เป็นที่หนึ่งเดียวกับธรรมชาติทั้งสิ้น

จึงสามารถกล่าวสรุปได้ว่า องค์ประกอบของศิลปะ จะต้องประกอบด้วยชีวิตและจิตใจ หรือมีส่วนประกอบระหว่างรูปแบบและเนื้อหาควบคู่กันไป หากขาดอย่างใดอย่างหนึ่งก็ไม่สามารถเรียกได้ว่าเป็นศิลปะอย่างครบถ้วนสมบูรณ์ได้

สำหรับผลงานจิตรกรรมวิธีการเขียนด้วยสีน้ำชื่อภาพ “**ฝนปราย**” ภาพนี้ เป็นศิลปะที่เราใช้ตามองรู้ดูเห็น (ทัศนศิลป์; VISUAL ARTS) ตรงไปตรงมาตามธรรมชาติอย่างเหมือนจริง หรือสัจนิยม (REALISTIC) ซึ่งลักษณะศิลปะแบบสัจนิยมนี้ กล่าวได้ว่ามีความหมายหลายนัยด้วยกันพอจะประมวลอธิบายได้ดังนี้

ประการแรก กล่าวโดยทั่วไปแล้ว หมายถึง การสร้างงานศิลปะ แบบทัศนศิลป์ที่เหมือนจริง ดังที่ปรากฏอยู่ในธรรมชาติ เช่น คน วัตถุ หรือฉากทิวทัศน์ โดยยึดหลักแสดงและเสนอดังที่ตามองเห็น

จากผลงานจิตรกรรมภาพนี้จะสังเกตเห็นว่าประกอบด้วย รูปทรงของอาคารบ้านเรือนที่ตั้งอาศัยสัมพันธ์กันเป็นชุมชน อยู่ริมทะเล โดยมีเรือประมงขนาดย่อม ๆ จอดเทียบกับ สะพานปลาที่ทอดตัวยื่นออกมาสู่ทะเล จากที่อธิบายมานี้ เป็นลักษณะของรูปแบบหรือรูปทรงทั้งหลายที่เกาะกลุ่มกัน เกิดเป็นองค์ประกอบของภาพจิตรกรรมนี้ และเป็นฝีมือที่ชำนาญชาญของ ชัยยันต์ จงจงประเสริฐ จิตรกรสีน้ำที่มีฝีมือโดดเด่นคนหนึ่งของภาคใต้

อนึ่งเรื่องราวในภาพนี้กำลังบรรยายให้เห็นบรรยากาศ ช่วงเวลาครึ้มฟ้าที่กำลังมีพายุฝนซึ่งกำลังจะโปรยปรายสายน้ำ

¹อาจารย์ ประจำสาขาวิชาทัศนศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ลงมาสู่พื้นน้ำ ชุ่มฉ่ำแผ่นดินอย่างเต็มที่ เพราะภาพฉากด้านหลังนั้นบอกแก่สายตาอย่างชัดเจนว่ามีสายฝนโปรยปรายลงมาทุกขณะอย่างต่อเนื่อง

ทั้งหมดนี้ล้วนเป็นเนื้อหาเรื่องราวของภาพจิตรกรรมดังกล่าว พุทธศุภศิลป์ๆ ก็คือเป็น จิตใจของศิลปะ นั่นเอง

ประการที่สอง กล่าวในทางหลักสุนทรียภาพหมายถึง การที่ศิลปินยึดถือหลักการสร้างสรรค์งานศิลปะให้เหมือนจริง และเป็นจริงดังที่สายตาเห็นอยู่ บางครั้งมีความหมายใกล้เคียงกับคำว่าศิลปะแบบธรรมชาตินิยม (NATURALISM) จะแตกต่างกันบ้างตรงที่ธรรมชาตินิยม เน้นไปที่ธรรมชาติทั่วไป

ภาพลูกไก่ เป็นประติมากรรมแบบศิลปะแบบธรรมชาตินิยม (NATURALISM) ฝีมือของ อาจารย์ไพฑูรย์ เมืองสมบูรณ์ ศิลปินชั้นเยี่ยมประเภทประติมากรของไทย

จากงานประติมากรรมรูปนี้ ประติมากรมุ่งเสนอเรื่องราวตามธรรมชาติเป็นหลัก เนื้อหาสาระสำคัญของศิลปะแนวลัทธินี้ มุ่งการแสดงถึงการขัดแย้งกับความไม่ค่อยเป็นธรรมชาติของ

ศิลปะแนวลัทธิหรือรูปแบบอุดมคตินิยม (IDEALISTIC ART) แล้วก็แสดงถึงการไม่เห็นด้วยกับการใช้อารมณ์ และจินตนาการอย่างฟุ้งเฟ้อจนมากเกินไปของศิลปะแบบลัทธิ หรือรูปแบบจินตนิยม (ROMANTICISM)

ภาพประติมากรรมรูปแบบอุดมคตินิยม (IDEALISTIC ART) เป็นประติมากรรมสมัยบาโรค ของยุโรป

ภาพจิตรกรรมรูปแบบจินตนิยม (ROMANTICISM) เป็นจิตรกรรมสมัยโรแมนติกของยุโรป

ผลงานที่แสดงความเป็นโรแมนติกนิยมในทางศิลปกรรมนั้น จะต้องนำเสนอเรื่องราวเนื้อหาของธรรมชาติอย่างเที่ยงตรงและเต็มไปด้วยศรัทธา กล่าวคือ ต้องทำหน้าที่ประจักษ์กระจกเงาสท้อนให้เห็นสิ่งต่างๆ ในธรรมชาติ โดยใส่อารมณ์จินตนาการ และความฝันส่วนตัวให้น้อยที่สุด หรือแทบจะไม่มีเลยก็ได้เช่นกัน

ภาพจิตรกรรมแบบธรรมชาตินิยม (NATURALISM) ฝีมือของ อาจารย์ไพวัลย์ ดาเกลี้ยง จิตรกรผู้มีฝีมือในการสร้างสรรค์จิตรกรรมแบบเหมือนจริงร่วมสมัยคนสำคัญของไทย

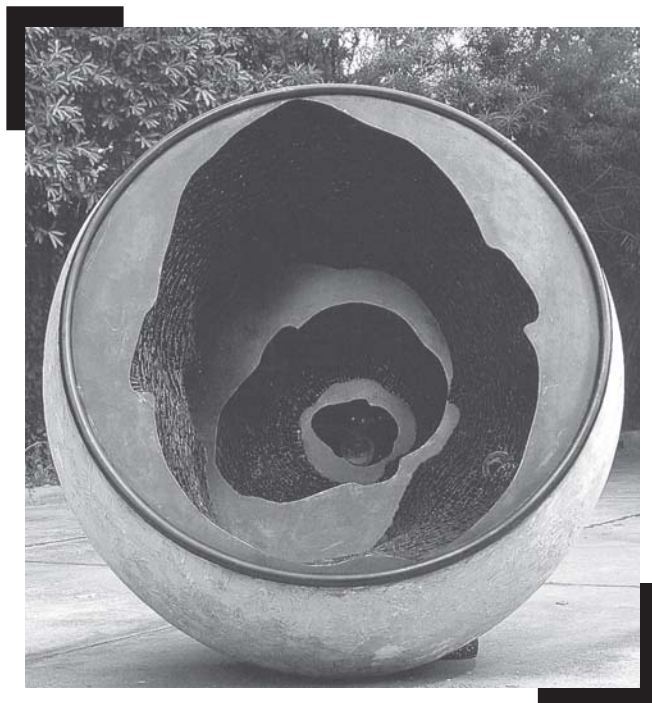
ดังนั้นกลุ่มศิลปะแบบจินตนิยมจึงมุ่งเน้นไปในเรื่องสังคมและชีวิตของมนุษย์ ส่วนกลุ่มธรรมชาตินิยมนั้น ชอบแสดงถึงสิ่งต่างๆ ทว่าไปในธรรมชาติ โดยเฉพาะเกี่ยวกับทิวทัศน์ของขุนเขา ลำเนาไพร และแสดงเจตนาที่ศึกษาลอกเลียนธรรมชาติด้วยความสนใจและเปี่ยมด้วยความศรัทธา ไม่ว่าสิ่งเหล่านั้นจะแลดูน่าเกลียดหรือสวยงามเพียงใดก็ตาม

ส่วนอีกภาพงานศิลปะอีกภาพหนึ่งนั้นเป็นประติมากรรมที่มีลักษณะแตกต่างไปจากงานศิลปะจากที่เสนอผ่านมาทั้งหมด ซึ่งดูแล้วพอจะเห็นรูปร่างว่าเป็นรูปร่างใบหน้าของคน มีหลายลักษณะอยู่ซับซ้อน ซ้อนลึกกันเข้าไป อย่างชวนให้อดใจคิดถึงความสลับซับซ้อนในความคิด และบุคลิกภาพของสิ่งมีชีวิตที่เรียกว่าคนหรือมนุษย์ปุถุชนนี้ไม่ได้ว่าช่างเต็มไปด้วยเรื่องราวอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิดที่น่าฉงนสนเท่ห์อย่างมากมาย

ถ้าสังเกตให้ดีแล้ว ก็จะประจักษ์ว่าประติมากรรมวิธีการสร้างสรรค์ผลงานค่อนข้างพิเศษแบบฉบับเฉพาะตัวอย่างเด่นชัดและมีหลายๆ อย่างที่แสดงให้เห็นความแตกต่างไปจากงานประติมากรรมแบบขนบนิยมในอดีต แบบจินตนิยม (REALISTIC) หรือแบบศิลปะแบบธรรมชาตินิยม (NATURALISM) อย่างชัดเจน

โดยประติมากรรมวิธีการนำเสนอ เนื้อหา แนวความคิดเป็น จิตใจของศิลปะ ออกมาด้วยการปั้นรูปทรงกลมขนาดใหญ่ด้วยปูนสกลสีขาว แล้วก็ตัดแนวเฉียงด้านบนของรูปทรงกลมออกเสียประมาณเศษหนึ่งส่วนสี่ดังที่ปรากฏในภาพ แล้วก็นำแผ่นโลหะมาตัดหรือเจาะให้เป็นรูปร่างกลวงๆ ใบหน้าของคนประมาณสี่ใบหน้าขนาดใหญ่และเล็กลงไปตามลำดับ โดยวางให้ตำแหน่งสลับขั้วกึ่งเกิดจังหวะให้เห็นความเคลื่อนไหวไปมา

เป็นผลงานประติมากรรมกลวิธีเทคนิคประสม หรือการผสมผสาน (ASSEMBLAGE) ซึ่งไม่จำกัดแต่เฉพาะเพียงการปั้นหรือการแกะสลักอย่างเดียวอย่างหนึ่งเท่านั้น กลวิธีการสร้างสรรค์งานศิลปกรรมประเภทสามมิติวิธีหนึ่ง โดยนำวัสดุหลายชนิดมาผสมผสานประกอบรวมกันสร้างเป็นผลงานใหม่ ผลงานนี้เป็นการสร้างสรรค์ของ ฌักทรี ธรรมนิยา ประติมากรร่วมสมัยของไทย มีผลงานคุณภาพออกมาและได้รับรางวัลจากการประกวดครั้งสำคัญๆ ในบ้านเราอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ

ดังนั้นเมื่อเราพิจารณา “กาย” และ “จิต” หรือ รูปแบบ กับ เนื้อหา ที่เป็นองค์ประกอบของศิลปะ ประติมากรรมชิ้นนี้ แล้ว ก็สามารถเข้าใจได้ง่ายขึ้นว่า กาย หรือรูปแบบ (เรียก รูปทรง) ก็ได้แสดงให้เห็นเป็นรูปร่าง รูปทรง ของใบหน้าหรือ ศีรษะของคนที่แลดูแล้วสลับซับซ้อนกันอยู่

ส่วนจิตใจ หรือ เนื้อหา หมายถึง เรื่องราว แนวความคิด ตลอดจนอาจเรียกว่าเป็นปรัชญาในศิลปะก็ไม่เกินเลยนัก ทั้งหมดล้วนเป็นองค์ประกอบของศิลปะที่ทำให้เราตระหนัก ชาบซึ้ง และเข้าใจ ถึง สาระดีะ เรื่องราวของศิลปะ เริ่มตั้งแต่ การรับรู้ตามตาเห็นอย่างไรก็อย่างนั้น แล้วก็พัฒนาขึ้นเป็น ความคิด ความรู้และปัญญา ตามลำดับ นับว่าเป็นประสบการณ์ ทางความงาม (สุนทรียารมณ์ ; สุนทรีย + อารมณ์) ที่ได้รับ จากงานศิลปะอย่างแท้จริง

ผลงานประติมากรรมชิ้นนี้แลดูอย่างไร ก็ค่อนข้างแปลก ออกไปจากความเป็นจริงตามธรรมชาติ ลักษณะอย่างนี้กล่าว ได้ว่าเป็นการตัดทอนเพิ่มเติม และดัดแปลงให้เกิดความน่าทึ่ง พิสดารแก่สายตาผู้ชม เรียกลักษณะเช่นนี้ว่า เป็น ศิลปะกึ่งนามธรรม (SEMI-ABSTRACT ART)

เอกสารอ้างอิง

ชูลุด นิ่มเสมอ. 2531. องค์ประกอบของศิลปะ. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช

ราชบัณฑิตยสถาน. 2531. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์ พับลิเคชั่นส์.

